

«НЕПРИВАТНИЙ ПОРТРЕТ» АГАТАНГЕЛА КРИМСЬКОГО В ЕСЕЇСТИЧНІЙ І МЕМУАРНІЙ РЕПРЕЗЕНТАЦІЇ МИХАЙЛА РУДНИЦЬКОГО

Юрій ГОРБЛЯНСЬКИЙ

*Львівський національний університет імені Івана Франка,
Інститут франкознавства,
вул. Університетська, 1, Львів, Україна, 79000,
e-mail: skelia@ua.fm*

Осмилено специфіку представлення творчості Агатангела Кримського у критико-літературознавчій та мемуарно-белетристичній рецепції Михайла Рудницького. Багаторічний професор-характерник Львівського університету, культова особистість міжвоєнного періоду, провідний критик-ерудит тогочасної періодики Західної України, автор літературознавчої книги «Від Мирного до Хвильового», після Другої світової війни вдруге звернувся до «персонажів» своєї контроверсійної есеїстики у численних літературно-мемуарних книгах, у яких заново переосмислив постаті сучасників, відомих діячів української культури й літератури. На прикладі особливостей осмислення особистості та творчості А. Кримського в М. Рудницького проаналізовано подібності й розбіжності у поглядах «двоєнного» та «післявоєнного» періодів творчості львівського науковця, письменника й перекладача. Зауважено, що у конструюванні образів сучасників у белетризованій мемуаристиці М. Рудницький часто відштовхувався від уже змодельованих в есеїстиці 1930-х «портретних шкіців», і це легко можна продемонструвати, вловлюючи приховані алюзії, ремінісцентні відлуння, а інколи й ідеологічно підкореговану зміну кута зору, що, вочевидь, і зумовило своєрідні незбіги в обох репрезентаціях. До того ж, белетризовані «мемуарні портрети» львівського критика здебільшого позначені флером ідеалізації «персонажів» на відміну від дещо категоричного ригоризму в оцінних судженнях есеїв.

Ключові слова: книга, стаття, есеїстика, белетризовані мемуари, ерудиція, портретне есе, шкіц, контроверсійна рецепція, репрезентація, викладова манера, бувальщина, літературно-мемуарний анекдот («іскорки гумору»).

... Я не хочу знати, що я таке: я працюю над наукою – бо мені це дає втіху; я пишу – бо мені це любо; але не хочу я знати, якого сорту мої вироби, – не хочу знати ані похвал, ані доган.

А. Кримський. «Андрій Лаговський»

Михайло Рудницький – напрочуд неповторна особистість львівського та й усеукраїнського простору. Він був професором “зі своєю школою, зі своїм стилем та широкою амплітудою мислення”, – так писав про львівського професора-характерника у спогадовому нарисі “Михайло Рудницький зблизька” (1989) Іван Денисюк з нагоди його 100-річчя. Іще чимало прикметних штрихів до психологічно-духовної постави львівського критика-ерудита, ученого, письменника й людини вдячно виловлюємо з допису Івана

Овксентійовича: “Михайло Рудницький – професор і письменник – скрізь, де тільки появлявся, вносив свіжий терпкий фермент гірчичного зерна...” [5, с. 434]. “У мої студентські та аспірантські роки його часто можна було бачити в коридорах університету чи в парку ім. Івана Франка в жіночому товаристві. Говорив палко, енергійно жестикулюючи, розмовляв французькою чи англійською мовою – отой уже тоді легендарний “Львівський Мефістофель”, декан факультету іноземних мов, завідувач кафедри англійської філології. Усі знали, що професор знає десять мов, що він закінчив французьку філологію у паризькій Сорбонні нарівні з французами, а потім роками жив у Лондоні. Ще не затихав відгомін того великого судилища, на якому надзвичайно гостро критиковано професора Рудницького за його парадоксальні книжки “Між ідеєю і формою” та “Від Мирного до Хвильового...”” [5, с. 435] (до речі, О. Баган із покликанням на С. Квіта згадує самозізнання М. Рудницького в листі до Василя Півтораки від 19 січня 1974 року про те, що знає «15 європейських мов» [див.: 1, с. 7]). М. Рудницький був опонентом кандидатського дослідження І. Денисюка про белетристику Михайла Павлика і, на подив дисертанта, «попередній відгук був дуже позитивний, але властива рецензія мала рамкову композицію: перше й останнє речення носило похвальний заряд, а решта сторінок 10 машинопису – дошкульна й дотепна критика...» Проте радість молодого вченого була безмежною – «найчастіше відгуки професора Рудницького були без рамок...» [5, с. 436]. Цікава атмосфера, згадує І. Денисюк, запанувала на кафедрі української літератури після переходу сюди ерудита-поліглота з кафедри англійської філології: «Як “західник” разом з “орієнталістом” Семеном Михайловичем Шаховським він розширює інтелектуальні обрії кафедри. Засідання, збори, вечори, захисти дипломних робіт перетворюються на своєрідні герці думок, конкурси афоризмів. Професор Рудницький зачаровує своїм знанням до подробиць світових літератур. Він знайомий не лише з верховинними явищами, але й з другорядними. Раз у раз робить типологічні зіставлення, хоч тоді про сам термін “типологія” ніхто з нас ще не чув...» [5, с. 436]. І ще два спогадові нюанси: професор М. Рудницький мав «чудовий естетичний смак» (який, як відомо, розвивав у Парижі,

«відвідуючи художні виставки й музеї») і відзначався неперевершеним почуттям гумору, «навіть уже коли поволі згасав, засинав»: «Ось він заснув під час багатогодинної дискусії на засіданні кафедри, чи критика – наука. Прокинувшись, сказав: «От бачите, то якою ж може бути критика наукою, коли я виспався, а ви ще сперечаєтесь!» [5, с. 438–439]. З огляду на неповторний творчий світ М. Рудницького ще й тепер, через тридцять років після його 100-річчя від дня народження, актуально звучать слова І. Денисюка, що ми «в боргу перед пам'яттю професора Рудницького і письменника: не зібрали в певну цілість його кращих творів, не перевидали їх» [5, с. 440].

За нашого часу постає чимало запитань щодо мінливості, інтелектуального перекинництва львівського вченого-літературознавця, есеїста, педагога. Прикладом іншого, не пієтетно-уславлювального, а радше критично-верифікаційного осмислення життєвої і творчої біографії, сповненої промовистих тенденційно-ідеологічних реверансів і численних незрозумілих фактологічних недомовок, перекручень, а іноді й вигадок, зокрема, ув архівній документації М. Рудницького є стаття «Мефістофель Рудницького» Іванки Корань [див.: 13]. Проте для мене особисто більш переконливим є факт останнього публічного виступу професора М. Рудницького («суперечливого, часто сумбурного й парадоксального, а й попри все те енциклопедично освіченого корисного літератора» для тогочасного комуністичного режиму) під час відкритої лекції в університеті у подвійному відтворенні І. Денисюка. У його спогаді про Михайла Возняка «Академік з легенди» читаємо: «Професор Рудницький [...] теж не каюся і тільки сказав, що, взявши том Енгельса до одної кишені, а том Маркса до другої, не так легко відразу стати марксистом...» Під час останньої, «одіозної» (І. Денисюк), відкритої лекції було так: «Уже з першої її частини майже всі партійні вуха, згіршені крамолою, повтікали, але я, яко безпартійний, досидів до її заключного акорду: “Усе те, що я вам говорив, – підсумовував лектор, – то є залишки мого буржуазно-націоналістичного світогляду, бо я виховувався в Сорбонні, а не на якихось Марксах–Енгельсах”. Після цього вихованцеві Парижа й Лондона в радянському університеті читати лекції заборонено» [4, с. 390]. Доповнює

картину враження від тієї ж останньої лекції і фрагмент зі спогаду «Михайло Рудницький зблизька»: «...То була відкрита форма занять – прийшла вся кафедра. Проте при сентенції “колись за античності мистецтвом опікувалися музи, але вони розумілися на ньому; а тепер мистецтвом опікується обком» – більшість колег утекла. Я досидів до останньої фрази, якою закінчив свій виклад професор Рудницький: “Усе те, що я говорив, то є залишки мого буржуазно-націоналістичного світогляду”. Фраза була явно іронічна, бо ж ніякого націоналізму в діяльності й писаннях Михайла Рудницького ніколи не було...» [5, с. 439]. Отож, справді, з’ясування правди й неоправди у життєвій долі М. Рудницького – актуальна історико-культурологічна проблема.

Частково закид професора І. Денисюка про нашу невдячність спростовує томик критико-літературознавчої есеїстики М. Рудницького в упорядкуванні О. Багана, що появився друком 2009 року у Дрогобичі (до книги ввійшли праці “Від Мирного до Хвильового”, “Між ідеєю і формою” та передмовна стаття “Що таке “Молода Муза”?” [див.: 16]) Але ж, звісно, самобутня літературознавча, есеїстична, перекладацька й письменницька спадщина М. Рудницького заслуговує на переосмислення та бодай на вибрану (чи, точніше, відібрану!) кількатомову наукову републікацію, адже його критико-літературознавчі міркування подосі перебувають у полі зору чи не кожного сучасного українського літературознавця. Критико-літературознавчий доробок і мемуаристика М. Рудницького, справді, позначені своєрідною стилістикою мислення, неймовірною ерудицією, вишукано-темпераментною, дотепною викладовою манерою з полемічно-контroversійною, провокативною сюрпризністю, подеколи парадоксальною категоричністю в осмисленні й оцінці численних учасників історико-культурного й естетичного процесів України та світу. Жодна книга чи стаття львівського літературознавця не полишать читача байдужим стосовно заактуалізованої в них проблематики і здебільшого спонукають до самостійних ревізій численних несподіваних тверджень, зближень, добору фактологічно-доказового матеріалу, аналітико-синтетичних оцінок і висновків. Справді, як слушно наголошує О. Баган, «інтелектуальних каламбурів, парадоксальних тверджень, взаємозаперечних тез у

М. Рудницького багато», хоча його сила як літературознавця «не в надійних переконаннях, не в глибоких естетичних концепціях, а в умінні зацікавлювати літературою, відкривати її несподівані й маловідомі грані, демонструвати майстерність фахового аналізу (виокремлення шрифтом О. Багана. – Ю. Г.) художнього твору і постаті мистця, навіть за одночасного хитрого затемнювання невідповідних для себе (критика) аспектів цієї творчості і постаті» [див.: 1, с. 11]. М. Рудницького разом із Дмитром Донцовим і Гавриїлом Костельником вважають одним із трьох «найвпливовіших інтелектуалів у культурі міжвоєнної Галичини» [1, с. 13].

До найколеритніших “персонажів” есеїстики і спогадової белетристики львівського літературознавця належить видатний учений-орієнталіст, україніст, письменник, академік Агатангел Кримський.

До постаті Агатангела Кримського, автора трьох однойменних поетичних збірок “Пальмове гілля”, інтелектуального роману “Андрій Лаговський”, двох новелістичних книг – “Повістки і ескізи з українського життя” та “Бейрутські оповідання”, а також сотень наукових студій із українознавства й орієнталістики, М. Рудницький звернувся у книзі “Від Мирного до Хвильового” (1936) та в другій частині мемуарного трикнижжя “Письменники зблизька” (1959).

Ув есеїстичному нарисі “Агатангел Кримський”, що є концептуально важливою структурною одиницею книги “Від Мирного до Хвильового”, львів’янин запропонував своєрідну критико-літературознавчу силуетку-мікропортрет автора роману «Андрій Лаговський» як белетриста, поета, перекладача. Характерно, що, висловлюючи свої доскіпливо-категоричні, почасти відверто суб’єктивні присуди, М. Рудницький не мав звичаю оглядатися на оцінки інших, інколи незменш авторитетних критиків і літературознавців, хоча в переліку «використаної літератури» і подав численні публікації, зокрема, синтетичний огляд «З останніх десятиліть ХІХ віку» Івана Франка, Бориса Грінченка [3], Олександра Грушевського, Миколи Євшана [7], Олександра Білецького.

Отож свій «портретний» шкiц М. Рудницький розпочав відразу ж дещо іронічною тезою: «Приватний портрет Кримського змальований ним самим у «Лаговськiм». Не з найкращого боку [...], коли дослідник арабських фоліантів і професор не переміг iще поета... [16, с. 148]. І додає: «Носив він у своїй голові цілу бібліотеку. Нагадував не одного слов'янського приватного енциклопедиста, що міг би заткнути за пояс десять західноєвропейських професорів, якби вмів використати свої знання і спрямувати його на один предмет. Коли залишався сам – розсівався у щораз нових забаганках і не міг охопити всього, що цікавило його. Процес праці захоплював його більше, ніж сам вислід...» [16, с. 148]. Словом, переконує есеїст, велика ерудиція А. Кримського часто розпорошувала його сили на різні сфери зацікавлень через «примхи та впертість дивака-самітника, незвичного до товариського обміну думками».

Надалі критик акцентував увагу на екзотизмі постаті А. Кримського – «від імені та прізвища аж до професії» (цей вислів був своєрідним *loci communes*, загальником у критичних писаннях про видатного поліглота, науковця-філолога і письменника): «Професор арабської філології в Москві – і українські вірші!..», хоча, мовляв, для Кримського поезія «була молодечою примхою, летом на Пегасі у хвилини втоми та дозвілля» [16, с. 148]. На жаль, як і багато інших дослідників творчої долі А. Кримського, М. Рудницький не враховує тривання в часі отої «поетичної хвороби» автора «Пальмового гілля» – щонайменше понад 40 років: з колегіантських 1880-х років аж до 1920-х, часу становлення ВУАН (зрештою, три однойменні поетичні книги виходили друком упродовж більш як двадцять років на початку ХХ століття).

Найбільш точну призму розуміння творчої постаті А. Кримського есеїст накреслив в одному концептуальному, доведеному до афористизованих тез-формул, пасажі: «Як добрий знавець чужих літератур Кримський випередив спроби нашого модернізму та декадентизму в новелі та ліриці. Він перший ясно вибрав собі на героїв психопатів і з їх розстроєних нервів пробував добути звуки, що нічим не нагадували б окликів болю із селянських грудей. Світова література мала від віків неврастеніків, але аж кінець ХІХ віку відкрив у людині

нерви, зовсім так само, як ХХ-ий – радіові антени...» [16, с. 148–149]. Незважаючи на, здавалося би, прихильну відпочаткову характеристику, есеїст, однак, не утримався від конфузно-парадоксального резюме, зауваживши: ця інновація зовсім не новина для світу. «Саме тоді, коли Кримський пускав у світ свого «Лаговського», – підсумовує свій побіжний екскурс у модерну світову літературу М. Рудницький, – ми захоплювались уже Стриндбергом, Пшибишевським, Бангом, Гамсуном» [16, с. 149]. А нижче – звісно, в якості аргументу – додає напрочуд глибокий критико-естетичний мікроаналіз художньої прози українця: «Оповідання та повісті Кримського позбавлені композиції не тільки тому, що думка в них занадто замазана. Нема тут форми твору, однозначної з індивідуальністю. Герой, що філософує про життя, може списати небагато думок, без слова автобіографії й без одної цікавої події – зате може залишити нам увесь світ проблем і ціле своє індивідуальне обличчя в афоризмах. [...] Найпомітніший літературний прозовий твір Кримського «Андрій Лаговський» помітний тільки тією нескладною чуттєвістю, що знайшла свій повніший вислів у творах Винниченка. Та нудьга, від якої кандидат на вченого професора шукає ліку в еротиці на занадто студентський штиб, налягає на нас нудьгою гутіркової ерудиції, переплутаної дешевенькими анекдотами. Ні типу, ні психології істерика не можна скласти з безладних діалогів і монологів...» Й урешті – *присуд*: «Оповідання та повісті Кримського написані аматором...», принагідним письменником, це «літературний гріх молодості» [16, с. 149–150].

Зрозуміло, такі критичні судження про белетристичний доробок А. Кримського аж ніяк не заохочували потенційного поціновувача письменницького дару видатного поліглота, вченого-орієнталіста до самостійної ревізії отих недвозначних присудів, що сприймаються майже як вироки. Тому дозволю собі не цілком погодитися з дещо пересадно-ригористичним категоризмом естетичної оцінки А. Кримського як прозаїка, яку висловив львівський критик. Бо хто ж усе-таки додасть собі труду перечитати «Повістки та ескізи з українського життя» та й роман «Андрій Лаговський», то буде вражений цілковито новаторською повістярською манерою А. Кримського

не тільки в контексті українського модерну кінця ХІХ–ХХ століть, а й якщо порівняти його прозу із творами тих же Стриндберга, Гамсуна, Банга, Пшибишевського чи й інших перших зірок тогочасного європейського літературного простору.

Деяко прихильнішу оцінку М. Рудницький дає поетичному обдаруванню А. Кримського, знайшовши в його ліриці «щасливіші моменти», хоча й тут не обійшлося без критичного жесту: «... Його поезія цікавіша як історичний документ, ніж як психологічний матеріал», але «екзотизм» віршів «Пальмового гілля», мовляв, має лише «кілька дерев і квітів із країн вогнистого сонця, кілька прізвищ із орієнтальних літератур, з тим і звичайну рідну тугу» [16, с. 150]. Тому годі шукати якихось нюансів у вигадливо підібраних окресленнях поетичних циклів – між «нечестивим коханням», «коханням по-людському», «світовими скорботами» і «мусульманським раєм»: усі вони «...зливаються в одну одноманітну мелодію тої сентиментальної лірики, що знала тільки два найвищі тони – захоплення й розчарування...» [16, с. 150]. Літературознавець слушно зауважив, що А. Кримський підтримував «свій поетичний хист надто частими старими дієслівними римами, полишає здебільша неримований перший і третій рядок, він загалом мало вибагливий щодо провідної думки, яка пов'язує його строфи»; його переклади Гайне – «гладкі, вдатні», але «не мають перлистої гумору, ні того тонкого та влучного, як рапіра, удару, яким шмагував чужі та власні груди великий іроніст» [16, с. 151].

Львів'янин не оминув, як бачимо, і перекладацької іпостасі автора «Пальмового гілля»: «У перекладах Кримського маємо враження, що він підходив до них більше як філолог, якого забавляє праця підшукувати рідні слова, ніж як поет, що на готовім шитві вимережує улюблені знаки на спомин пережитих хвилин, спільних із поетами зовсім іншої доби та культури. Кримський не давав нам безвартних перекладів, але вони мали на собі краєчками цвіль засушеного хліба. «Шагнаме», що мала на собі цвіль віків, повинна би мати бодай гладкість старого оксамиту...» [16, с. 151]. Тож, резюмував М. Рудницький, як філолог він заморожував поезію «своїм нахилом до надто загальних образів», а як поет – «не мав власного світу, що завжди

визначається конкретними враженнями і своєрідною мелодією» [16, с. 151]. І нарешті остаточний «вирок»: «Нема сумніву, що, коли б не ім'я Кримського як ученого, його поезії та оповідання не звернули б на себе такої великої уваги критиків». Як поет програє Петрові Карманському, як перекладач – далекий від Самійленкових конгеніальних інтерпретацій, швидше нагадує «такого безпретензійного переспівувача, як Грабовський, що часто не знав оригінального тексту» [16, с. 152].

Позначений промовистою риторикою і завершальний акорд мікронарису, в якому автор наче ніяково знизує плечима (це легко вимальовується в уяві) підкреслюючи: «Дивне, незрозуміле явище, як людина, вразлива на чужу поезію і з поетичним хистом може на довгі роки відійти від літературної праці й пірнути у словники рідної мови. Нема книжки, що сильніше та частіше могла б спокушати філолога до поезії, як словник; це ж цвинтар померлих слів, на гробах яких виростають найбільш екзотичні квіти. З деякого погляду весь чар поезії – у сполуках слів, старих як світ, перетиканих новими, вперше озолоченими новим захопленням людини, для якої нема старого світу, ні старих слів. Дивне і те, що Кримський, який проявив у науковій полеміці так багато темпераменту, не показав його у повному світлі в літературних творах» [16, с. 152]. Звісно, два останні оцінні міркування є продуктами, так би мовити, генеративно-синтетичного осмислення фактажу без урахування всієї творчої біографії особистості: М. Рудницький навряд чи міг цілком досягнути реальних амбіцій вченого-ерудита в амплуа україномовного письменника й поета, позаяк не мав можливості простежити дійсної тривалості отих «поетичних припливів» у житті філолога-академіка: як засвідчують опубліковані біографічні матеріали останніх десятиліть, автор «Пальмового гілля» не покидав писати поетичні тексти впродовж усього життя.

Проте, як бачимо, порівняно зі «сильветками» І. Франка, Лесі Українки чи Осипа Маковея «неприватний портрет» А. Кримського у книзі М. Рудницького «Від Мирного до Хвильового» значно делікатніший, прихильніший, лагідніший. У своїх проникливих, часто гострокритичних літературно-естетичних судженнях про А. Кримського львів'янин залишається до кінця

вірним своєю мефістофелівсько-іронічному темпераментові, який так колоритно словесно огранив Петро Карманський у мемуарній книзі «Українська богема» (1936): «Він (Михайло Рудницький. – Ю. Г.) вкусливий із замилюванням до кусання, а не з мотивів якоїсь логіки. Це вже манія. Манія для самого автора настільки шкідлива, що навіть і тоді, як він має рацію, читач ставиться до його рації з упередженням... Він всякав тільки те, що в чужинній творчості було перепоєне жовчю. І тому хоч і мав рацію, критикуючи в нас це або інше, його критика своєю формою іритувала: хоч ми в чомусь й добачували його рацію, ми з цією рацією не погоджувалися. Мабуть, тому ніхто з «молодомузівців» (за виїмком мене одного) не міг зжитися з Рудницьким...» [цит. за: 9, с. 614].

Отож есеїстичні спостереження й численні контрверсійні тези М. Рудницького про А. Кримського, без сумніву, заслуговують на повагу, хоча часто потребують «ревізії», критичного перегляду, а подекуди й присутніх корективів. Маємо на увазі, зокрема, перманентно зверхній погляд львівського літературознавця на українську письменницьку традицію як на вторинну в контексті світових верховинних естетичних феноменів. «Йому розходилося на тому, – наголошує, зокрема, з цього приводу М. Ільницький, – щоб форми й жанри української літератури були такі самі, як і в літературах інших європейських народів, щоб оцінювати твори національного письменства за однаковими критеріями, які склалися в інших літературах і стали, сказати б, універсальними, що загальноєвропейський літературний процес твориться за законами уподібнення, а не кожна література виробляє свої» [9, с. 630]. «Орієнтація на програми європейських шкіл та художні зразки продиктувала й відповідну шкалу оцінок українських письменників у портретній частині книжки (ідеться про «Від Мирного до Хвильового». – Ю. Г.). Написані легко, зі стилістичним шармом і переважно прихильно до портретованих, вони містять немало цікавих спостережень та зіставлень, асоціативних нарощень у перебігу думок, які і про широку ерудицію, і про естетичний смак... А назагал в українській літературі він бачив тільки окремі пробіски талантів [...], вона постає в його уяві провінційною, як слабкий і запізнілий відгомін тих процесів,

які відбувалися в Європі...» [9, с. 633]. Вочевидь, і в погляді на письменницьку творчість А. Кримського есеїст також керувався щойно окресленими, а також так званими, «безсвітоглядними» і «смаковими», або ж сприймально-імпресіоністичними, засадами, які недвозначно проартикулював у перших, теоретико-методологічних, розділах книги «Від Мирного до Хвильового» – «Мета й метода», «Наш ХІХ-ий вік», «Напрямки та напрямні». Для ілюстрації зачитуємо принаймні кілька таких концептомістких тез: «Наші письменники перебільшували роль ідей незалежно від того, якого змісту набували ідеї в літературному творі... Із психології творчості знаємо явище, коли письменник заступає недостачу уяви раціональними елементами, механізуючи те, що вимагає за кожним разом нового творчого зусилля. [...] Те, що досі в нашій літературній критиці називається ідейним підходом до літератури, у практиці зводиться до переносу живих літературних творів на механічні схеми...» [16, с. 34–35]; «Хто запроваджує для рідної літератури іншу мірку, як для чужинної, той шукає виправдання для факту, що творами чужинної літератури заспокоює свою духову потребу, а рідні тільки шанує, як покійників» [16, с. 35]; «Письменник не мусить мати світогляд, коли світоглядом називаємо суцільний, продуманий, гармонійний погляд на світ. Світогляд – це плід не тільки довгих досвідів і довгої інтелектуальної праці, але ще й винятковий дар, доступний нечисленним: тим, що тисячні явища назверхнього світу та вічно пливкі вияви духового життя вміють зв'язувати нитками ясних ідей» [16, с. 45]; «Не віримо, що вартість твору залежить від його ідеї, яку можна «добути» із твору, або від його форми, що впливає на нас чаром своєї краси. [...] Вся сила твору у враженнях, які він залишає на нас під час спільної мандрівки й у споминах, коли розстаємось із ними» [16, с. 47]. Із мережива цих та численних інших методологічних зауваг есеїста можна виснувати, чому книга досі актуальна для українського літературознавства, хоча й рясніє ригористичними категоризмами, дискусійними критичними судженнями. Така його орієнтація на безжалісну гостроту в оцінках літературних з'явищ була цілком свідомою, про що свідчить бодай такий пасаж із листа М. Рудницького до Михайла Мочульського від 20 березня 1937 року (тобто незадовго після появи книги «Від Мирного до

Хвильового»): «...Ваша критика для мене цінна тим, що мушу при другій книжці ще ясніше формувати свої позиції. [...] Я стою на становищі психологічним: беру в руки книжку і питаюсь, чим вона ще жива і чим ще жива за 20–30 років. З цього погляду оцінки виходять гостро. Прирівнювати нашу літ[ерауру] з європейською теж може зависокий критерій, але я його прийняв і через те всі розбіжності. [...] Таких як Черняхівська я міг би назбирати ще 20 – вони не творці нових тонів у нашій літ[ератур]і. Маркович і Григоренко зовсім маленькі. Мирний, Тобіл[евич], Старицький – представницькі типи. [...] Коли кажу, що Франко не дав жодного твору, що дав би міру його величини для чужинців, то роблю йому комплімент. Усі такі як «Мойсей» це давно пережиті в євр[опейській] літ[ератур]і романтичні зразки. З Кобилянської лишається тільки твори молодости – все інше це плоди зовсім підрядної авторки. Те, що від 15 літ пише Олесь (видав за останні роки кілька збірок) це графоманія» [докладніше див.: 22, с. 109].

Досить своєрідна репрезентація особистості А. Кримського в мемуарній книзі «Письменники зблизька», які написані, за словами М. Ільницького, «в період деякого послаблення ідеологічного пресу на літературу» і «вже не мають тієї прямолінійної політичної тенденції, що статті 40–50-х років». Щоправда, науковець відразу ж відкоригує свою тезу: вони, однак, не несуть нової правди чи інформації й «весь час тебе переслідуює думка, що багато ситуацій і розмов у них – плід уяви автора» [див.: 9, с. 637].

Свого часу численні критики мемуаристики М. Рудницького, зокрема, Семен Шаховський, Іван Дорошенко, Іван Денисюк, небезпідставно називали його «майстром мемуарної белетристики». Так, І. Дорошенко у післямові до книги М. Рудницького «Непередбачені зустрічі» окремо зацентрував увагу на його «мистецькому професіоналізмі» [6, с. 203]. Так, пише він, у «Письменниках зблизька» подана «солідна частка історії української літератури початку двадцятого століття, тільки побачена не так, як у підручниках чи в монографіях, а в специфічному белетризованому ракурсі» [6, с. 198]. Така оригінальна «жива» новелістична презентація видатних особистостей, наявна і в інших мемуарних книгах – «Змарнований сюжет», «Ненаписані новели», «В

наймах у Мельпомени», «Непередбачені зустрічі», слушно підсумував І. Дорошенко, наштовхує читача на думку, що за «ширмою» всіх «героїв» «ховається сам Михайло Рудницький – не тільки літературознавець і мистецтвознавець, не тільки сучасник і приятель багатьох і багатьох вітчизняних і зарубіжних письменників, діячів мистецтва, не тільки мемуарист, а й оригінальний і вельми обдарований новеліст, що так дотепно вміє розкрити небуденні якості свого таланту» [6, с. 203–204].

В унісон із попереднім міркуванням звучать слова І. Денисюка: «Михайло Рудницький відродив жанр мемуарного есе й примусив говорити мертвих...»; творячи характери засобами мемуаристики, він діяв відповідно до «підказки» Ремі де Гурмона, слова якого стали епіграфом до розділу «Наш ХІХ-ий вік» у книзі «Від Мирного до Хвильового»: «Немає кращих книжок, ніж ті, де письменник розповів про себе самого, оповідаючи про звичаї своїх сучасників, про їхні мрії, їхню порожнечу, їхні кохання та їхні дурощі» [див.: 5, с. 434–435].

Отже, у другій частині спогадового трикнижжя «Письменники зблизька» поміщено дві «новелки» про академіка Агатангела Кримського (у М. Рудницького – «Агафангела») – «Трошки філології і філософії» і «Про старе і нове», а наприкінці, у розділі «Іскринки гумору» – чотири анекдотично-гумористичні мініатюри, які сприймаються як бувальщини.

У новелістичних розповідях мемуарист реконструює свої *дві зустрічі* з видатним українським орієнталістом: *перша* – у Києві 1918 року (під час громадянської війни, початкового етапу становлення ВУАН), та *друга* – у Львові в 1940 році, під час виїзної наукової сесії працівників Академії наук у Львівському університеті (серед світил радянської науки був і нещодавно реабілітований, після понад 10-річного цькування з боку більшовицького режиму, легендарний академік-орієнталіст А. Кримський).

В оповідці «Трошки філології і філософії» мемуарист спочатку намагається «оживити» образ видатного українського філолога, орієнталіста, письменника: «Окуляри, які закривали відблиск його рухливих, до всього цікавих очей, нагадували, що він учений. Тяжко було визначити його вік, ще тяжче відгадати професію...», а викінчує промовистим риторичним

запитанням: «При першій зустрічі з ним мені пригадався окрик з його «Пальмового гілля»: «Геть арабські фоліанти!» Невже ж з своїми поезіями і оповіданнями він теж розпрощався енергійним «геть», щоб зайнятись виключно українською філологією, історією та редагуванням словників?» І незагаймо – «естетико-літературознавча довідка»: «Його повісті та вірші змальовували якогось нервового, трохи екстравагантного героя. Та ось ви чуєте голос їх автора і бачите його в повному денному світлі – наступає приємне розчарування...» [20, с. 117]. Автора спогаду вразило «передусім високе чоло Кримського» й обличчя вченого – «трохи жовтувате», «природне явище в тих, що просиджують над словниками та різними екзотичними закарлючками». 47-річний Кримський «усміхається привітно усмішкою лікаря». Завдяки таким, поданим ув імпресіоністичному ключі, штрихам читач відчуває, як насправді «герой» спогаду оживає, увиразнюється, набуває повнокровності як реальна людська особистість.

Принагідно відзначимо, що при аналізі спогадового «фактажу» потрібно враховувати концептуально-фактурні риси мемуарного документалізму, які доцільно сприймати як «суб'єктивне осмислення певних історичних подій, життєвого шляху конкретно-історичної постаті із залученням документів, співвіднесенням власного духовного досвіду автора з внутрішнім світом його героїв, соціально-психологічною природою їх вчинків, мотивацією дій і рішень» [див.: 14, с. 436].

Увесь наратив першої спогадової картини стосується начебто принагідної консультації з приводу того, чи він (М. Рудницький) правильно перекладає різні філософські терміни на українську мову для університетського курсу «Вступ до філософії», який читав студентам київських вишів у 1918–1919 роках). «Оповідач» зізнається, що заздалегідь ґрунтовно підготувався до зустрічі – «приніс з собою цілий зошит, в якому знаки питання танцюють, мов блохи». Академік А. Кримський радить враховувати при творенні наукового терміна, зокрема і для філософії, дух живої народної мови: «Вона (філософія. – Ю. Г.) сторіччями існувала у найдавніших народів, які і не підозрівали, що для неї необхідна окрема термінологія. [...] Мені здається, що коли якийсь термін,

утворений за зразками народної мови, всім зрозумілий і у слухачів не викликає заперечень, ним можна користуватись...» [20, с. 118]. А на запитання: «чи вільно черпати матеріал з різних діалектів, коли немає одного літературного вислову, всіма вживаного», прозвучала розважлива концептуальна відповідь: «Бачите, є різні діалекти. В Галичині створено майже окрему літературну мову на основі різної місцевої лексики. [...] Нам, філологам, доведеться прискорювати процес творення літературної мови, але не треба переборщувати; штучно вигадану мову насильно прищепити не можна. Нам доведеться провести ще багато дискусій на тему, чи при складенні термінологічних словників треба більше орієнтуватись на загальні міжнародні терміни, ніж на зразки чисто народних слів» [20, с. 118].

Урешті, А. Кримський поцікавився, що таке «Вступ до філософії» (загальний огляд різних філософських систем і напрямків), а потім прочитав співрозмовникові ледь не цілу лекцію про те, що кожний німецький професор вважає за свій обов'язок написати власний посібник із філософії і що, на жаль, автори тих творів «зовсім нехтують філософією східних народів». «Безперечно, цікаво знати, як уявляють собі світ різні талановиті люди, які присвятили ціле своє життя міркуванням про причину та ціль нашого буття...», але, наполягає орієнталіст, «необхідною потребою освіченої людини особливо в наш час – знати світогляди великих народів з віковою культурою», зокрема, народів арабського світу, Персії, Індії, Китаю. Бо ж їхня життєва філософія творилася в тісному контакті з обставинами повсякденного буття і мала безпосередній вплив на мислення й учинки мільйонів людей. «Може саме тому, що вона була невіддільною часткою звичаїв і моральних норм, – наголосив учений, – вона заслуговує на більшу увагу, ніж усякі суб'єктивні концепції європейських філософів» [20, с. 119]. Бо, наголосив удруге академік, ідеї Зороастра, Конфуція формують норми поведінки багатьох людей: «Недалекий той час, коли Азія запозичить від європейців все те, що потрібне для сучасної цивілізації, а Європа нічого не буде знати про давню культуру азійських народів, культуру, якої не можна наслідувати, а треба вивчати» [20, с. 119–120]. І після ґрунтовного «екскурсу в азійську культуру» А. Кримський порадив

читати першоджерела: «...Хай ті, що знайомляться зрізними філософськими системами, передусім, звертаються до самих творів філософів», бо як інакше можна збагнути світогляд та зміст розмислів філософа як не через безпосереднє пізнання специфіки його мислення.

Увінчує мемуарну оповідь тенденційний пасаж про темноту й забобонну релігійну свідомість, що, зрозуміло, легко прочитується як обов'язковий ритуальний поклін комуністичному режимові.

У другій спогадовій картинці – «Про старе і нове» – змальовано візит численних радянських науковців із Академії наук під час наукової сесії у Львівському університеті. «Видатний мовознавець», академік А. Кримський упізнав ув оповідачеві колишнього диспутанта в Києві часів громадянської війни, попросив його завести «до доброго оптика», аби підібрати собі нові окуляри, та показати місто Львів, в якому, як щиро зізнався, перебував уперше в житті.

Творення образу видатного сучасника М. Рудницький майже повністю розпросторює відповідно до сформованої давніше концепції на письменницьку і науково-дослідницьку творчість А. Кримського, бо академік наче намагається наголос обґрунтувати «здогад» мемуариста у вищепроаналізованому есеїстичному мікропортреті: «Не забувайте, що твори, написані в нашій юності, критика нам може вибачити, а у зрілому віці не можна сповідатись тільки із своїх настроїв. Треба зобразити якісь інтересні відрізки життя, живих людей, поділитись своїм зрілим досвідом...» [20, с. 121]. Якщо кинути погляд у книгу «Від Мирного до Хвильового», то у зацитованому фрагменті-«самохарактеристиці» вчувається не надто завуальована алюзія на тезу М. Рудницького 1930-х років про письменництво А. Кримського як «гріх молодості», принагідне заняття, такий собі духовно-інтелектуальний перепочинок від наукових пошуків.

І справді, «діалог» майже 70-річного академіка А. Кримського з «Я» (оповідачем) укладено як своєрідне розвінчання власних письменницьких молодечих амбіцій. «Вам, мабуть, не треба пояснювати, чому на старість тяжко повертатись до гріхів своєї молодості, – скрушно начебто згадував науковець і

письменник. – Я відійшов від літератури не тому, що критика не визнала за мною таланту, або тому, що філологія більш приваблива. Ми вже про це широко розмовляли колись у Києві (*Nota bene*: Отже, усе-таки 1918 року вони розмовляли про письменництво знаного філолога-сходознавця й україніста, а 1936 року М. Рудницький легко міг окремі тези «розмови» запозичити для літературного портрета?! – Ю. Г.). Мій аналітичний інтелект на тисячі куснів розбивав кожний поетичний задум. Лірики у віршах або у прозі я більше не хотів, а скласти якусь суцільну композицію із спостережень над зовнішнім світом не вдавалось... А може, моя хвороблива цікавість до східних мов та історії східних народів поглинула моє особисте життя чи відібрала в мене здібність придивлятися до людей. Письменник придивляється до людей зовсім інакше, ніж я, навіть коли маю на носі нові окуляри...» [20, с. 122].

А нижче у відповідь на запитання «співрозмовника» про те, що зазвичай старовинні араби поєднували наукові дослідження з поетичною уявою, додав: «... Уява, яка іноді блисне у принагідній розмові, не є ні поетичною, ні творчою. Ніхто до мене не має претензій, чому я не пишу поезій, оповідань або повістей. Зате всі дуже задоволені, що «в турка я перевернувся» і не маю охоти скидати з себе східних шат. *Поетів у нас вдосталь, а професорів по східних мовах немає* (письмівка моя. – Ю. Г.)» [20, с. 122].

Цікаво, що в обох мемуарних новелах замість «А. Кримський» оповідач найбільше схильний вживати як наскрізну перифразу слово «мовознавець», що теж є відвертим засадничим концептом у представленні особистості академіка насамперед як науковця: так, до прикладу, у час прогулянки на Високий Замок «густа зелень дерев навіяла поетичний настрій» – і «мовознавець пригадав собі, що в його душі дримає поет» [20, с. 122]. Тому надалі в мемуарних новелах М. Рудницького академік категорично заперечує себе як митця («...віршів я вже давно не пробую», «зважитись на оповідання чи повість – нелегко» тощо) і залюбки переключає увагу на мовознавчу чи орієнтальну теми: питання української граматики, укладання термінологічних словників, проблема співвідношення живої народної і літературної (унормованої) мови: «...Всі нарікають, що норми нашої літературної мови нез'ясовані. А які норми можливі

для живої мови? Школи без норм немає, а всі шкільні правила в певній мірі обмежують думку. Приємніше прислухатись до мови селян, які не вчилися у школі і продовжують традицію своїх батьків, користуються багатою оригінальною лексикою, ніж до сухої мови з правильно побудованими реченнями. Мені, філологу, стає сумно, що люди моєї професії повигадували різні перегородки, бар'єри, шлагбауми, щоб стримати природну течію народної мови. Чи ви можете читати газетні статті, писані канцеляристами і буквоїдами? Чи не краще було б, якби ті, що добре знають багату народну мову, могли писати статті і виступати з промовами так само, як робили наші видатні письменники – Старицький, Руданський, Мирний» [20, с. 123]. На слова ж «оповідача» про потребу у єдиній для всієї України синтезованій, нормативній літературній мові, А. Кримський наголосив, що все це правда, проте завжди легше адміністративно «щось перекреслити, ніж творчо зберегти і розвинути», адже це може призвести й до вкрай ганебної ситуації: «...З десятків тисяч слів, якими користувались наші письменники, у практиці залишився такий куций словник, ніби джерела народної мови зовсім повисихали...» [20, с. 123].

Викінчує мемуарну силуетку філософський роздум А. Кримського про важливість відпочинку на лоні природи, що є «цілющою стихією» для людського тіла й духу. Але, підсумовує академік, науковці часто забувають, що і «для голови, що закоптіла над книгами», потрібно знаходити час на відпочинок, бо ж для людського життя простір не менш важливий, як час [20, с. 124].

У трикнижжі «Письменники зблизька» після белетризованих спогадів про митців-сучасників М. Рудницький запропонував для масового читача незвичну цікавинку – спеціальний розділ «Іскорки гумору», де подав численні літературні анекдоти або бувальщини, в яких змальовано кумедні ситуації, які траплялися чи могли трапитися в житті «персонажів» книги. Так, А. Кримський став «учасником» чотирьох таких анекдотів:

1) про конфуз неофіта науки, який у перерві під час наукової сесії намагався виявити особливий пошанівок академікові і після рясного переліку його праць висловив жаль, мовляв, якою страшенною втратою є те, що

залишилася незакінченою граматики української мови. У реакції метра науки звучить неприхована іронія: «Втрата?.. А я боявся, що в кінці книжки треба буде зробити якісь висновки, і рішив не гальмувати свобідного розвитку української мови» [20, с. 175];

2) у другій оповідці «одна дама» хотіла дозолити А. Кримському, зауваживши, що вона не раз дивувалася, «як такий поважний професор міг написати таку непристойну повість, як «Андрій Лаговський»? Прозвучала «усміхнена» відповідь: «Отже, на Ваш погляд, професори не мають права на жодну приємність на цьому світі?» [20, с. 175–176];

3) у третій мініатюрі на запитання студента про те, чи академік прийняв би його на роботу, якби він почав вивчати ті східні мови, які знає вчений, мемуарист також вкладає в уста А. Кримського дотепну відповідь: «Ні, але прийму вас дуже радо, якщо ви вивчите всі ті європейські мови, які я не знаю» [20, с. 176];

4) остання гуморинка також стосується творчої біографії А. Кримського: у товаристві чомусь зайшла мова про східні мови і на адресу академіка посипалися численні дивоглядні запитання, на які орієталіст був змушений чемно відповідати. Тож, коли один молодик поважно перепитав ученого, чи велика різниця між арабською і китайською мовами, то почув у відповідь такі слова: «Приблизно така, як між двома особами, яких ви зовсім не знаєте» [20, с. 176].

Як бачимо, есеїстичне та мемуарне репрезентування постаті А. Кримського в книгах М. Рудницького мають певні перегуки й розбіжності, що частково можна пояснити присутніми трансформаціями у світогляді «довоєнного» та «післявоєнного» періодів творчості львівського науковця. Але не важко спостерегти, що в конструюванні образів сучасників у белетризованій мемуаристиці М. Рудницький часто відштовхувався від уже змодельованих в есеїстиці 1930-х «портретних силуетів», і це можна продемонструвати, відшукуючи не надто приховані цитатні алюзії, ремінісцентні відлуння, а також ідеологічно підкореговані зміни кута зору, що, вочевидь, і зумовило своєрідні незбіги в обох версіях. На відміну від дещо категоричного ригоризму,

смакового імпресіонізму в оцінних судженнях есеїв книги «Від Мирного до Хвильового» белетризоване мемуарне портретування у книгах М. Рудницького здебільшого позначене флером ідеалізації «персонажів», шанобливим пієтетом.

Список використаних джерел і літератури

1. *Баган О.* Корифей ліберальної літературної критики // Рудницький М. Від Мирного До Хвильового. Між ідеєю і формою. Що таке «Молода Муза»? Дрогобич: ВФ «Відродження», 2009. С. 3–26.
2. *Горблянський Ю.* Іван Франко та Агатангел Кримський у перехресних оцінках // «Я єсть пролог...»: матеріали Міжнародного наукового конгресу до 160-річчя від дня народження Івана Франка. Львів, 22–24 вересня 2016 р.: у 2 т. Львів: ЛНУ імені Івана Франка, 2018. Т. 2. С. 64–89.
3. *Гринченко Б.* Крымский какъ украинский писатель. Киев, 1903. 33 с.
4. *Денисюк І.* Академік з легенди // Денисюк І. Літературознавчі та фольклористичні праці: у 3 т., 4 кн. Т. 1: Літературознавчі дослідження. Кн. 2. Львів, 2005. С. 381–409.
5. *Денисюк І.* Михайло Рудницький зблизька. До 100-річчя від дня народження // Денисюк І. Літературознавчі та фольклористичні праці: у 3 т., 4 кн. Т. 1: Літературознавчі дослідження. Кн. 2. Львів, 2005. С. 434–440.
6. *Дорошенко І.* Майстер мемуарної белетристики // Рудницький М. Непередбачені зустрічі. Львів: Каменяр, 1969. С. 194–206.
7. *Євшан М.* Агатангел Кримський // Євшан М. Критика. Літературознавство. Естетика / упор., передм. та прим. Наталії Шумило. Київ: Основи, 1998. С. 194–199.
8. *Єфремов С.* Історія українського письменства. Київ: Femina, 1995. 688 с.
9. *Ільницький М.* Критики і критерії // Ільницький М. На перехрестях віку: у 3-х кн. Кн. III. Київ: ВД «Києво-Могилянська академія», 2009. С. 564–708.
10. *Ільницький М. М.* Михайло Рудницький здалеку // Дзвін. 1997. № 4. С. 118–127.
11. *Кримський А. Ю.* Твори: у 5 т. Т. 2: Художня проза. Літературознавство і критика. Київ: Наукова думка, 1972.
12. *Ковалів Ю. І.* Мемуари // Літературознавча енциклопедія: у 2-х томах. Т. 2 / Автор-укладач Ю. І. Ковалів. Київ: ВЦ «Академія», 2007. С. 26–27.
13. *Корань І.* Мефістофель Рудницького. Життя, дотепи і пригоди львівського літературознавця Михайла Рудницького. URL: <https://varianty.lviv.ua/67977-mefistofel-rudnytskoho>.
14. Мемуари // Літературознавчий словник-довідник / за ред. Р. Т. Гром'яка, Ю. І. Коваліва, В. І. Теремка; друге вид., випр., доп. Київ: ВЦ «Академія», 2007. С. 436–437.
15. *Пріцак О.* Про Агатангела Кримського у 120-і роковини народження / Омелян Пріцак // Агатангел Кримський. Нариси життя і творчості / відп. ред.: Василюк О. Д. та ін. Київ: [Вид. дім «Стилос»], 2006. С. 10–38. (Серія Інституту сходознавства ім. А. Кримського НАН України «Наукова творчість сходознавців»).
16. *Рудницький М.* Від Мирного До Хвильового. Між ідеєю і формою. Що таке «Молода Муза»? Дрогобич: ВФ «Відродження», 2009. 502 с. (Серія «Cogito: навчальна класика»).
17. *Рудницький М.* Ненаписані новели. Львів: Каменяр, 1966. 252 с.
18. *Рудницький М.* Непередбачені зустрічі. Львів: Каменяр, 1969. 208 с.
19. *Рудницький М.* Письменники зблизька (спогади). Львів: Книжково-журнальне видавництво, 1958. 172 с.

20. Рудницький М. Письменники зблизька (Книга друга). Львів: Книжково-журнальне видавництво, 1959. 182 с.

21. Рудницький М. Письменники зблизька (Книга третя). Львів: Книжково-журнальне видавництво, 1964. 196 с.

22. Сирота Л. “Прийміть вислови глибокої пошани”: листування М. Рудницького з М. Мочульським (1934–1938 рр.) // Дзвін. 2010. № 2 (784), лютий. С. 107–113.

References

1. Bahan, O. (2009). Koryfei liberalnoi literaturnoi krytyky. In: Rudnytskyi, M. *Vid Myrnoho Do Khvylovoho. Mizh ideieiu i formoiu. Shcho take «Moloda Muza»?* Drohobych: VF «Vidrodzhennia», 3–26.
2. Horblianskyi, Yu. (2018). Ivan Franko ta Ahatanhel Krymskyi u perekhresnykh otsinkakh. In: *«Ja yest proloh...»: materialy Mizhnarodnoho naukovooho konhresu do 160-richchia vid dnia narodzhennia Ivana Franka. Lviv, 22–24 veresnia 2016 r.: u 2 t.* Lviv: LNU imeni Ivana Franka, t. 2, 64–89.
3. Hrynchenko, B. (1903). *Krymskyi kakъ ukraynskyi pysatel.* Kyev.
4. Denysiuk, I. (2005). Akademik z lehendy. In: Denysiuk, I. *Literaturoznavchi ta folklorystychni pratsi : u 3 t., 4 kn. T. 1: Literaturoznavchi doslidzhennia. Kn. 2.* Lviv, 381–409.
5. Denysiuk, I. (2005). Mykhailo Rudnytskyi zblyzka. Do 100-richchia vid dnia narodzhennia. In: Denysiuk, I. *Literaturoznavchi ta folklorystychni pratsi: u 3 t., 4 kn. T. 1: Literaturoznavchi doslidzhennia. Kn. 2.* Lviv, 434–440.
6. Doroshenko, I. (1969). Maister memuarnoi beletristyky. In: Rudnytskyi, M. *Neperedbacheni zustrichi.* Lviv: Kameniar, 194–206.
7. Ievshan, M. (1998). Ahatanhel Krymskyi. In: Yevshan, M. *Krytyka. Literaturoznavstvo. Estetyka / upor., peredm. ta prym. Natalii Shumylo.* Kyiv: Osnovy, 194–199.
8. Iefremov, S. (1995). *Istoriia ukrainskoho pysmenstva.* Kyiv: Femina.
9. Ilnytskyi, M. (2009). Krytyky i kryterii. In: Ilnytskyi, M. *Na perekhrestakh viku: u 3-okh kn. Kn. III.* Kyiv: VD «Kyievo-Mohylianska akademiia», 564–708.
10. Ilnytskyi, M. M. (1997). Mykhailo Rudnytskyi zdaleku. *Dzvin, № 4*, 118–127.
11. Krymskyi, A. Yu. (1972). *Tvory: u 5 t. T. 2: Khudozhnia proza. Literaturoznavstvo i krytyka.* Kyiv: Naukova dumka.
12. Kovaliv, Yu. I. (2007). Memuary. In: *Literaturoznavcha entsyklopediia: u 2-kh tomakh. T. 2 / Avtor-ukladach Yu. I. Kovaliv.* Kyiv: VTs «Akademiia», 26–27.
13. Koran, I. Mefistofel Rudnytskoho. Zhyttia, dotepy i pryhody lvivskoho literaturoznavtsia Mykhaila Rudnytskoho. Retrieved from <https://varianty.lviv.ua/67977-mefistofel-rudnytskoho>.
14. Memuary. (2007). In: *Literaturoznavchyi slovnyk-dovidnyk / za red. R. T. Hromiaka, Yu. I. Kovaliva, V. I. Teremka; druhe vyd., vypr., dop.* Kyiv: VTs «Akademiia», 436–437.
15. Pritsak, O. (2006). Pro Ahatanhela Krymskoho u 120-i rokovyny narodzhennia / Omelian Pritsak. In: Ahatanhel Krymskyi. *Narysy zhyttia i tvorchosti / vidp. red.: Vasyliuk O. D. ta in.* Kyiv: [Vyd. dim “Stylos”], 10–38. (Serii Instytutu skhodoznavstva im. A. Krymskoho NAN Ukrainy “Naukova tvorchist skhodoznavstv”).
16. Rudnytskyi, M. (2009). *Vid Myrnoho Do Khvylovoho. Mizh ideieiu i formoiu. Shcho take «Moloda Muza»?* Drohobych: VF «Vidrodzhennia». (Serii «Cogito : navchalna klasyka»).
17. Rudnytskyi, M. (1966). *Nenapysani novely.* Lviv: Kameniar.
18. Rudnytskyi, M. (1969). *Neperedbacheni zustrichi.* Lviv: Kameniar.
19. Rudnytskyi, M. (1958). *Pysmennyky zblyzka (spohady).* Lviv: Knyzhkovo-zhurnalne vydavnytstvo.
20. Rudnytskyi, M. (1959). *Pysmennyky zblyzka (Knyha druha).* Lviv: Knyzhkovo-zhurnalne vydavnytstvo.
21. Rudnytskyi, M. (1964). *Pysmennyky zblyzka (Knyha tretia).* Lviv: Knyzhkovo-zhurnalne vydavnytstvo.

22. Syrota, L. (2010). "Pryimit vyslovy hlybokoi poshany": lystuvannia M. Rudnytskoho z M. Mochulskym (1934–1938 rr.). *Dzvin, № 2 (784), liutyi*, 107–113.

**“NON-PRIVATE PORTRAIT” OF AHATANHEL KRYMSKY
IN ESSAY AND MEMORIAL REPRESENTATION
BY MYKHAILO RUDNYTSKY
Yurii HORBLIANSKYI**

*Ivan Franko National University of Lviv,
Institute of Franko Studies,
1, Universitetska Str., Lviv, Ukraine, 79000,
e-mail: skelia@ua.fm*

Features of presentation of Ahatanhel Krymsky's oeuvre in critical-literary and memoir-fiction reception of Mykhailo Rudnytsky have been considered in the article. A long-time feature professor of Lviv University, a cult personality of the interwar period, a leading intellectual reviewer of periodicals of Western Ukraine of that time, author of literary scientific book “From Myrnyi to Khvylyovyi”, after World War II he will address “characters” of his controversial essays in numerous literary-memoir books where he re-considers figures of his contemporaries, luminaries of Ukrainian culture and literature. On the example of representation of peculiarities of personality and creativity of A. Krymsky by M. Rudnytsky, similarities and differences in views of “pre-war” and “post-war” creativity periods of the Lviv scientist, writer and translator have been analyzed in the article. It has been noted that M. Rudnytsky, when constructing images of contemporaries in fictionalized memoirs, often started from “portrait sketches” that had been already modeled in essays of the 1930s, and this can be easily demonstrated by capturing hidden allusions, reminiscent echoes, and sometimes ideologically adjusted change in the angle of view, which, apparently, led to some inconsistencies in both representations. In addition, fictionalized “memoir portraits” of the Lviv reviewer are mostly marked by the flair of “characters” idealization despite somewhat categorical rigor in evaluative judgments of essays.

Keywords: book, article, essays, fictionalized memoirs, erudition, portrait essay, sketch, controversial reception, representation, delivery style, past occurrence, literary-memoir anecdote (“humor sparks”).

**"NON-PRIVATE PORTRAIT" OF AHATANHEL KRYMSKY
IN ESSAY AND MEMORIAL REPRESENTATION
BY MYKHAILO RUDNYTSKY**

Yurii HORBLIANSKYI

*Ivan Franko National University of Lviv,
Institute of Franko Studies,
1 Universitetska Str., Lviv, 79000, Ukraine,
e-mail: skelia@ua.fm*

Features of presentation of Ahatanhel Krymsky's oeuvre in critical-literary and memoir-fiction reception of Mykhailo Rudnytsky have been considered in the article. A long-time feature professor of Lviv University, a cult personality of the interwar period, a leading intellectual reviewer of periodicals of Western Ukraine of that time, author of literary scientific book "From Myrnyi to Khvylyovyi", after World War II he will address "characters" of his controversial essays in numerous literary-memoir books where he re-considers figures of his contemporaries, luminaries of Ukrainian culture and literature. On the example of representation of peculiarities of personality and creativity of A. Krymsky by M. Rudnytsky, similarities and differences in views of "pre-war" and "post-war" creativity periods of the Lviv scientist, writer and translator have been analyzed in the article. It has been noted that M. Rudnytsky, when constructing images of contemporaries in fictionalized memoirs, often started from "portrait sketches" that had been already modeled in essays of the 1930s, and this can be easily demonstrated by capturing hidden allusions, reminiscent echoes, and sometimes ideologically adjusted change in the angle of view, which, apparently, led to some inconsistencies in both representations. In addition, fictionalized "memoir portraits" of the Lviv reviewer are mostly marked by the flair of "characters" idealization despite somewhat categorical rigor in evaluative judgments of essays.

Keywords: book, article, essays, fictionalized memoirs, erudition, portrait essay, sketch, controversial reception, representation, delivery style, past occurrence, literary-memoir anecdote ("humor sparks").